

מראי מקומות- בבא מציעא פ"ז

בשרה, בדרך כלל נשים באמת צרות עיניהם באורחים. ובביאור הענין שעניי נשים צרות באורחים, כ' הבן יהודע שהוא משום דנשים מתאוות לדבר עם בעליהן, והיכא שיש אורחים, אינה יכולה לדבר עמו כ"כ, ולכן ק' עליה הכנסת אורחים.

(ד) **אברהם אבינו אוכל חולין בטהרה הי', ושרה אמנו אותו היום פירסה נדה- הק' רבנו בחיי (בראשית י"ח, ח'), האם משום דאברהם הי' אוכל חולין בטהרה, האם נעשה זה חובה על כל בני אדם. וכ' דאולי כוונת חז"ל הוא שלא הי' רוצה להאכילם ממה שהוא עצמו לא הי' אוכל. אולם כ' דהנכון הוא דבאמת משום חשש חמץ לא האכילם, דכיון דאברהם הי' אוכל חולין בטהרה, לכן כשפירסה נדה סילקה ידיה מן העיסה, ולכן אברהם חשש לאיסור חמץ.**

(ה) **ושרה אמנו אותו היום פירסה נדה- ע' במהרש"א (נדה ו:) שהביא קו' הרא"ם, דאם כבר פירסה נדה קודם עשיית הלחם, א"כ למה צחקה לומר אחרי בלותי היתה לי עדנה, הרי כבר היתה לה עדנה. ותי' המהרש"א דבאמת לאחר הבשורה פירסה נדה, ומה דאמרי' דהלחם הי' טמא, היינו משום דכיון דהמלאכים ידעו שתפרוס נדה, הגידו כן לאברהם, וממילא לא אכלו מן הלחם, לפי שטמאה היא מעת לעת למפרע. ואע"פ שזקנה די' שעטה, מ"מ כיון שחזרה לנערותה, שוב אין לה דין זקנה. אלא עי' בהערות להגרי"ש שהעיר דלכאו' אפי' אם חזרה לנערותה ויש לה טומאה למפרע, אינה טמאה למפרע בזמן שעדיין היתה זקנה, וא"כ הדרה קו' לדוכתי', והניח בקו'.**

(ו) **להודיע ששרה אמנו צנועה היתה, אר"י א"ר... יודעים היו מלאכי השרת ששרה אמנו באהל היתה, אלא מאי באהל, כדי לחבבה על בעלה- ע' בפ"י הרי"ף על העין יעקב דהק' דמה הוסיף ר"י אמר רב, הרי גם קודם לכן אמר הגמ' להודיע שצנועה היתה. וע"ע**

(א) **מכאן שהצדיקים אומרים מעט ועושים הרבה- ביאר המהרש"א דהטעם שהצדיקים עושים כן (ואינם אומרים מה שכוונתם לעשות), היינו משום דפעמים שהאורח יסרב ליכנס או לקבל כדי שלא להטריח את בעל הבית, ולכן אומר לו הבעה"ב דאינו עושה הרבה.**

(ב) **כתיב קמח וכתיב סולת... מכאן שאשה צרה עיניה באורחים יותר מן האיש- פרש"י, היא אמרה קמח והוא סולת. ולכאו' ק', שהרי אברהם באמת אמר "קמח סלת", וא"כ מהכ"ת לומר דשרה אמרה קמח והוא סולת. וע' מהרש"א דכ' דכיון דכתי' קמח סולת, ע"כ צריכין לומר שהיא הביאה קמח תחת הסולת שאמר (דאין שייך לומר להיפוך, שהרי כבר אמר אברהם מעט ועשה הרבה). וע"ע בהג' יעב"ץ דביאר דאברהם הכיר בה שעינה צרה, לכן אמר לה שתביא קמח, שהוא כפי מידתה, ומה שאמר לה לבסוף סלת, היינו שאמר לה שהברירה תהי' בידה, ומה שתרצה תעשה. והכלי יקר (בראשית י"ח, ו') כ' דא"א לומר להיפוך, דבאמת הוא אמר קמח, והיא עשתה סלת, דאם הוא אמר קמח, לא היתה רשאה ליטול יותר ממה שאמר בעלה, דהיינו סולת.**

(ג) **מכאן שאשה צרה וכו'- העיר בהערות להגרי"ש דק' לומר כן על שרה אמנו, ולכן ביאר דמה שאמר אברהם ליקח ג' סאין קמח סולת, היינו כדי שתנפה הקמח כדי לעשות סולת. אבל היא סברה דכוונתו שתעשה העוגות מהקמח גופא, וא"כ טעתה, אבל לא מיעטה מדבריו במזיד. ומה שטעתה כן, אמרי' שהוא משום שיש בה הנגיעות דעינה צרה באורחים. וע' בן יהודע שפי' להיפוך (וזה מתרץ הקו' שהק' האחרונים לעיל), דבאמת אמר אברהם קמח, כדי שהיא תאמר סולת (להיפוך מרש"י), כדי שיתברר מזה שיש לה עין טובה (דאם הוא אמר סולת, לא יהי' ברור כלל), ומזה שהי' רוצה אברהם להראות זה, נראה דחידוש הוא לאשה שלא תהי' צרה עיניה באורחים, וזה הי' דוקא**

נותן לו כפחות שבשכירות, דברי ר' יהושע, וחכמים אומרים משמנין ביניהם - ע' ברא"ש (סו"ס"א) שהביא מהירושלמי דס"ל לחכמים דאף דבעלמא אמרי' המוציא מחבירו עליו הראי', וא"כ לכאו' הי' צריך להיות הדין כר' יהושע, דנותן להם פחות שבשכירות, מ"מ ס"ל לרבנן דכאן לא אמרי' הכי, ולמדין מכאן דמנהג מבטל הלכה. אבל הרמב"ן כ' דמה דלא אמרי' הכא המע"ה, היינו משום דכל היכא דתרוייהו הי' להם לפרש או תרוייהו לא הי' להם לפרש, הדין הוא דמשמנין ביניהם (וא"כ שפיר הוי דין, ולא מנהג שמבטל דין).

(א) משמנין ביניהם - פרש"י, כמנהג המדינה בינונית. וע' בהגהות הגר"א שהביא מהרמב"ם (שכירות ט', ב') שפי' שמחשבין היתר בשכירות באותה במדינה והפחות, ונותן החצי. וביאר הפרישה (חו"מ של"א, ו'), דלמשל אם היתר הוא ח' והפחות ד', והבינוני בחמש, לפי רש"י יתן ה', ולפי הרמב"ם יתן ו'. וע"ע בלחם משנה (שכירות ט', ג') דהאריך בכל זה, וע"ש שהעיר דלכאו' אפי' אם לא הי' אומר כלום הי' הדין כן, ומה הוסיף בתנאו. ותי' (בסופו) דאם הי' אומר סתם הי' יכול ליתן כפחות שבשוכרין, אולם סיים בצ"ע [כ"ג בכונתו, ע"ש].

(ב) ואלו אוכלין מן התורה - ע' באילת השחר שכ' דלכאו' יש ג' צדדים בביאור דין זה. א) מצוה דרמיא עלי' דבעל הבית ליתן לפועליו, שאם ירצו לאכול שלא ימנע מהם, (ב) או שזה מזכותי הפועל והוי זכות ממון ממש, (ג) או סתם היתר הוא לפועל לאכול משל בעל הבית. וע' בחי' הגר"ח על הרמב"ם (מעילה ח', א') שהביא ראי' שהוא זכות ממון מהא דסנהדרין (ג"ז), דאי' דבן נח פועל יש לו דין לאכול אצל בן נח חבירו. ואם אי' דהו"ל מצוה בעלמא על בעה"ב, א"כ מהכ"ת ינהוג זאת בב"נ, אלא ודאי הוי דין ממון, ולכן נוהג בב"נ כמו שאר דינים [ולכאו' לפי האילת השחר עדיין י"ל שהוא צד ג', רק היתר לאכול אבל אינו זכות ממון ממש, וע"ע בזה]. וכן דייק מהרמ"ה שהביא הטור (חו"מ של"ז), דס"ל דאם הכריח הפועל שלא לאכול חייב לשלם לו דמים, וא"כ לכאו' מבואר שהוא דין וזכות ממון

(י) שהק' הרבה קו' על מימרא, וע"ש מש"כ לבאר באריכות.

(ז) עשה סעודה - כ' המהרש"א דענין הסעודה הי' לפרסם הנס, דאף דהיתה בת צ' שנים, לא פסקה מלהניק בנה עד שיגמל. אולם היו מרננים אחריו, לפי שאין דרך כל הארץ לעשות סעודה ביום הגמל, אלא שעשה כן להעמיד דבריו שהי' נס, אבל באמת לא הי' כן אלא הי' אסופי מבשוק.

(ח) עד אברהם לא הי' זקנה - הק' המהרש"א, הא בכמה כתובים מבואר שהי' זקנה אף קודם לכן, ובאברהם ושרה גופייהו כתיב ואברהם ושרה זקנים באים בימים, ומאי אולמי' האי קרא מהאי קרא. ותי' דודאי הי' זקנה על שם רוב שנים הי' כבר בעולם, אלא שלא הי' בעולם הזקנה הניכרת בליבון שער, ולכן דבעי משתעי באברהם וכו', וע"ז בקש רחמים להיות הזקנה ניכרת בליבון שער. והדרשה הוא מהא דכתיב עוד פעם ואברהם זקן בא בימים, וק', למה כתב כן עוד פעם, הא כבר הי' זקן אף מקודם שנולד יצחק. אלא מאי, משום שעכשיו כבר נתגדל זקן יצחק, וא"כ הי' נראה ממש כמו אברהם, ולכן שפיר עכשיו התפלל אברהם שיהי' ניכר בו סימני

זקנה [ולכאו' ק"ק משרה, דמבואר בגמ' דכבר "נתבלה הבשר ורבו הקמטין", ואפשר דכל זה נכנס במש"כ המהרש"א דוהו זקנה של רוב שנים, אבל אינה ניכר כ"כ, ולכן ביקש אברהם דבר שיהי' ניכר טפי, וע"ע].

(ט) עד יעקב לא הוה חולשא - פרש"י, דמה דהתפלל יעקב לחולשא, היינו כדי לצוות לביתו. כ' העיון יעקב, דמה דדוקא יעקב אבינו התפלל כן טפי מאבותיו, היינו (א) משום שהי' לו הבטחה שלא ימותו א' מבניו בחייו, ולכן לא הי' רוצה להוכיחם עד מיד קודם שמת (שלא הי' צריך לעשות כן מעיקרא), וא"כ שפיר הי' צריך לדעת מתי ימות. (ב) משום ששאר מתים, אפי' אם אינם חולשים קודם מיתתם, מ"מ מרגישים שהם מתים, ויכולים לצוות לביתם. אבל הרי יעקב אבינו לא מת, אלא נסתלק מן העולם, וא"כ בלא איזה חולשה, לא יהי' יודע מתי לצוות לביתו [וק"ק, דלפי"ז למה לא התפלל רק שיהי' לו ההרגש שעומד למות, כמו שיש לשאר אינשי, ומ"ש דהתפלל שיהי' חולשא, וע"ע].

לולב וכדו', א"כ מהו קו' הש"ס, דלמא גלי הכתוב בפועל דמותר ליתן לכליו והוי שלו ממש, ונפק"מ לענין לולב וכדו'. ותי' בהערות להגרי"ש דס"ל להיראים כשי' הריטב"א הנ"ל דהדרשה הוא להיפוך, דאסור בשל גוי, וקו' הגמ' הי' דלמ"ד גזל הגוי מותר, למה באמת אינו מותר לאכול ממנו.

(טז) **מוקים לה בכרם רעך ולא של הקדש- כ' בחי' רעק"א** (לשו"ע חו"מ, של"ז, א') דהשתא דאתינן להכי, י"ל דאף מ"ד גזל עכו"ם אסור ס"ל כן, וא"כ למסקנא אין לנו שום מקור להתיר ליתן של גוי לכליך (לפי פרש"י דמיעוט דקרא על היתר ליקח מן הגוי הוא, ולפי הריטב"א י"ל להיפוך, דאין מקור לאסור ליקח מן הגוי, ויהי' מותר לדינא לפועל ליקח מן שדה עכו"ם.

(ז) **רעך ולא של הקדש- כ' תוס',** דס"ד כי היכי דשרי רחמנא איסור גזל שאוכל משל חברו, ה"נ הו"א דשרי בשל הקדש. והבין הגר"ח (בחי' הגר"ח על הרמב"ם, מעילה ח', א') דכוונת תוס' לומר דס"ד דכי היכי דאיסור גזל מותר, כן איסור מעילה נמי מותר (וע' בהגהות הגרי"י פישר על הגר"ח מש"כ לדחות). והעיר, מ"ש מכל איסורין שבתורה דלא הו"א דמותר לפועל לעבור משום שהותר לו איסור גזל (ע"ש לראיותיו מהגמ' לקמן). וכ' להוכיח מזה דיסוד של איסור מעילה הוא איסור גזל הקדש, וא"כ שפיר הו"א דמותר ליקח מהקדש, דכיון דהותרה לו התורה לקחתו, ממילא אי"ז גזל, וממילא אין שייך בה מעילה ג"כ.

(ח) **ואכלת ולא מוצץ ענבים- כ' תוס',** דאי לא דכתיב שבעך, היינו ממעטי' אכילה גסה מואכלת, והיינו מרבים שתי', משום דשתי' בכלל אכילה הוא. וכ' הרש"ש דלכאו' מבואר מדברי תוס' דס"ל דמה דממעטי' מוצץ ענבים, היינו משום דשתי' היא. אלא דהק', דלקמן (צא:, צב:) מבואר דפועלים מותרים לשתות ביין. וכ' דלכאו' צ"ל דכיון דהענבים ראויים לאכול, א"כ אסור לשתותם, דקרינן בהו ואכלת דוקא, משא"כ יין, דאינו ראוי לאכול, שפיר מותר לו לשתות. אלא

ממש. אבל ע' מה שפרש"י לקמן (פח:), דס"ד של הגמ' דכשקוצץ דמים יהי' עובר בלאו דלא תחסום, קמ"ל קרא דפטור. ולמה צריך לזה, הרי אם זכות ממון הוא, הא קצץ דמים למחול על זכותו (או למכור זכותו). וא"כ, הרי לכאו' משמע מרש"י דאי"ז זכות ממון. וע"ע במנחת חינוך (תקע"ו, י') דכ' דמשמע מסתימת לשון הרמב"ם דאי"צ לשלם, וא"כ לכאו' ס"ל דאי"ז זכות ממון ממש. וע"ע בריטב"א, אהא דאי' לקמן דלמ"ד גזל הגוי אסור ניהא מה דלא יאכל ממנו, דהיינו משום דכיון דבעל הבית לאו בר מצוה הוא, אחשבי' רחמנא כגזל. ולכאו' מבואר מדבריו דעיקר דינה דין מצוה הוא.

(יג) **והא אמרת קמה קמה לג"ש, וכו'-** הק' הראשונים (רמב"ן, רשב"א, ר"ן), הא אין אדם דן ג"ש מעצמו, וא"כ כיון דלא קיימי הכי, איך דנין אותה מעיקרא. ותי' דאי"ז בגדר ג"ש ממש, אלא בגדר מה מצינו, דכיון דמצינו קמה דחייבת בחלה, אף אני אומר דלא זכתה תורה אלא כעין אותה קמה. אבל מרש"י דייקו דלא כן, דכ' דהמקשה אומר ג"ש זו כדי להקשות, וביארו דברי רש"י דס"ל דודאי יש כאן ג"ש, אלא דאינו יודעין למה אתי הך ג"ש, דאולי אתי למלתא אחריתי, וזהו השו"ט בהגמ' כאן.

(יד) **בכרם רעך ולא בכרם כותי- פרש"י,** דהיינו דהמיעוט הוא דאל כליך לא תתן אבל לכרם כותי תתן, דהיינו דהמיעוט הוא רק על האיסור, דמה שאסור ליקח מישראל, מותר ליקח מן הגוי. אבל אין המיעוט חל על ההיתר, וודאי מותר לאכול מן הגוי. אבל כבר הבאנו מהריטב"א דביאר הסוגיא להיפוך, דהמיעוט הוא דרק מישראל מותר ליקח, אבל אינו מותר ליקח מן הגוי כלל. וכ' המנחת חינוך (תקע"ו, י"א) דמה דלא פרש"י כן, י"ל דס"ל דאי"ז סברא דבישראל שרי רחמנא שיקח הפועל ממנו לאכול, ובגוי לא שרי.

(טו) **אלא למ"ד גזל כותי מותר, השתא גזל מותר, פועל מיבעיא-** הק' המנחת חינוך (תקע"ו, י"א), לפי שי' היראים (תכ"א) דאפי' למ"ד גזל הגוי מותר, מ"מ לא אקרי "לכם" לגבי

דהק' מהגמ' בכריתות, דמשמע דבאמת מציצת ענבים אינו שתיי' אלא אכילה, וכ' דלכאו' מברך עלי' בפה"ע ולא שהכל. והניח דברי תוס' בקו', אבל דייק מדברי רש"י דהביאור בהמיעוט הוא משום דזורק החרצנים, דואכלת משמע שיאכל כל מה שראוי לאכול, לאפוקי גרעיני תמרה וכיוצא שאין דרך לאכלם. וע"ע בשטמ"ק בשם ר' יהונתן דכ' דאסרה עליו התורה לזרוק הקליפה, משום דא"כ יפסיד הבעל הבית יותר ענבים, ולכן חייבו לאכול הקליפה ג"כ (וע"ש עוד מש"כ בזה).

יט) ענבים ולא ענבים ודבר אחר- כ' המנחת חינוך (תקע"ו, ז') דאם אוכלין כן מפקינן מיני'. וכ' דלפי מה שפרש"י דטעם איסור זה משום שיבא לאכול הרבה, א"כ יש להסתפק, כשמפקינן מיני', האם מפקינן רק מה שמשערין שאכל יותר משום שאכלה עם דבר אחר, או דלמא גזה"כ הוא, רק שיש טעם בדבר, אבל איננו דורשים טעמא דקרא להלכה, וא"כ מפקינן כל מה שאכל, והניח בצ"ע.

כ) שבעך ולא אכילה גסה- כ' המנחת חינוך (תקע"ו, ח'), דנראה דלאו דוקא דאכל אכילה גסה מהדברים של בעל הבית, אלא אפי' אם אכל מקודם דברים אחרים, ועכשיו אכילתו אכילה גסה, ג"כ אסור, דהתורה לא זיכתה רק לתאב, ולא לאכילה גסה.

כא) בזמן שאתה נותן לכליו של בעל הבית- ע' בריטב"א שהביא מש"כ הרמב"ם (שכירות י"ב, ב') דאין היתר לפועל לאכול אלא לאחר שנגמרה מלאכתו, וצידד הריטב"א דאולי למדו הרמב"ם מקרא זו, דואל כליך לא תתן, בשעה שאתה נותן לכליו של בעל הבית [דהיינו, דכל ההיתר הוא רק אח"כ], ותמה עליו הריטב"א, דבפרקין משמע כמה פעמים דההיתר הוא בשעה שעוסק במלאכתו.